

بررسی مؤلفه‌های تربیتی - اخلاقی در رمان جادوگرها اثر رولد دال

مجله علمی پژوهش در علوم انسانی و تحقیقات میان رشته ای (سال پنجم)
شماره ۱۷ / پاییز ۱۳۹۸ / ص ۴۸-۵۵

فاطمه ابراهیمی^۱، سولماز مظفری^۲

^۱دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر شیراز

^۲مدرس، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان

نویسنده مسئول:

فاطمه ابراهیمی

چکیده

دستیابی به اصول روان‌شناسی تربیتی و آموزه‌های اخلاقی از دیرباز تاکنون در جوامع گوناگون حائز اهمیت بوده است و پژوهش‌های انجام شده حاکی از آن است که روان‌شناسی تربیتی در شمار مهم‌ترین شاخه‌های روان‌شناسی بوده که سبب می‌شود به شخصیت انسانی و کمال او توجه بسیاری معطوف گردد. دریافت مؤلفه‌های تربیتی یک جامعه، چه از بعد فردی و چه از بعد جمعی، آگاهی فرد را نسبت به جامعه می‌رساند. یکی از این افراد که نسبت به جامعه پیرامون خود و بشر حاضر در آن بی‌اعتنا نبوده است، رولد دال، نویسنده بزرگ انگلیسی است که در آثار خود از جمله رمان "جادوگرها" به رگه‌های اخلاقی و تربیتی توجه نشان داده است.

در این مقاله توصیفی-تحلیلی سعی بر آن شده است که با استفاده از روش کتابخانه‌ای و اسنادی، به شماری از مهم‌ترین مؤلفه‌های تربیتی در رمان "جادوگرها" اثر رولد دال پرداخته شود. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که رولد دال در این کتاب تأکید فراوانی بر آموزه‌های تربیتی: نکوهش دروغ‌گویی، رعایت بهداشت فردی، دعا کردن، شکرگزاری از خداوند، دعوت به تشویق کردن کودکان و دوست داشتن و مهرورزی داشته است.

کلیدواژه: روان‌شناسی تربیتی، آموزه‌های اخلاقی، جادوگرها، رولد دال

مقدمه

تربیت معادل اصطلاح انگلیسی education است که گاهی نیز به پرورش ترجمه شده است. در واقع تربیت عبارت است از جریانی منظم و مستمر که هدف آن کمک به رشد جسمانی، شناختی، روانی، اخلاقی و اجتماعی یا به طور کلی رشد شخصیت افراد در جهت کسب هنجارهای مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن استعداد های آن هاست. در واقع روانشناسی تربیتی پلی بین دو حوزه روانشناسی و تعلیم و تربیت می باشد که چگونگی کاربرد اصول و یافته های روانشناسی را در موقعیت های آموزشی و پرورشی بررسی می کند. در تعریف دیگری می توان روانشناسی تربیتی را این گونه دانست: روانشناسی تربیتی شاخه ای از روانشناسی است که به مطالعه دو موضوع مهم آموزش و یادگیری می پردازد (بیابانگرد، ۱۳۹۱: ۱). یکی از نکات مهم در این نوع روانشناسی، توجه به اخلاق است که فرد را نسبت به اخلاق شایسته و مثبت سوق می دهد و از اخلاق ناپسند پرهیز می دارد. در روانشناسی تربیتی می توان با مولفه های گوناگونی از جمله روبرو شد. مولفه های تربیتی دارای انواع گوناگونی است که گاهی مطابق نظر نظریه پردازان، می توان نمونه های بارز آن را در آثار نویسندگان دریافت. یکی از این نویسندگان که در آثار خود از این موضوع غافل نبوده است، رولد دال است.

رولد دال نویسنده ی بزرگ انگلیسی در عرصه ی کودک و نوجوان است که در آثار خود به شیوه ای طنز آمیز و بدیع و در فضایی آمیخته با تخیل و واقعیت و استعاره، به طرح مسائل تربیتی- اجتماعی نسل جدید می پردازد. به نظر می رسد از تحلیل آموزه های اخلاقی و جامعه گرایانه آثار او می توان به آرمان شهر اخلاقی و اجتماعی مد نظر او رسید.

جامعه آماری این جستار پژوهشی را رمان "جادوگرها" اثر رولد دال تشکیل می دهد. اطلاعات این مقاله به صورت کتابخانه ای گردآوری شده است و روش این مقاله تحلیلی- توصیفی است. این مقاله در صدد است به این سؤالات پاسخ دهد: - آیا رولد دال به وضوح و صراحت به مؤلفه های تربیتی در آثار خود اشاره کرده است و کدام مؤلفه های تربیتی در آثار رولد دال مشاهده می شود؟

پیشینه ی پژوهش

در تبیین پیشینه ی این پژوهش می توان گفت: مقالات متعددی در این زمینه نوشته شده است که از جمله این مقالات می توان به مقاله: " بررسی و تحلیل درون مایه و تصویر در داستان های کودکان رولد دال " (۱۳۹۶) نوشته ی سجاد نجفی بهزادی و جهانگیر صفری و مقاله " غریبه گردانی به شیوه رولد دال " (۱۳۸۱) نوشته ی رایکا بامدادی اشاره کرد.

۱- بحث و بررسی

۱-۱ چهارچوب مفهومی

با توجه به اهمیت نقش روانشناسی تربیتی در رشد و تعالی انسان، شیوه های رسیدن به کمال و آموزش مضامین اخلاقی و تربیتی مورد قبول جامعه و با علم به این موضوع که روانشناسی تربیتی می تواند در بسیاری از جنبه های علمی و آموزشی به ما بصیرت دهد، این پژوهش در صدد است به مولفه های تربیتی موثر در تبدیل جامعه اجتماعی به آرمان شهر مدنظر رولد دال در رمان "جادوگرها" بپردازد.

۱-۱-۱ روانشناسی تربیتی

روانشناسی تربیتی امروزه به عنوان تعلیم و تربیت تجربی و یا شاخه ای از روانشناسی کاربردی شناخته شده است. روان شناسی تربیتی، علمی است که به ماهیت و چگونگی یادگیری، روش های آموزشی، سنجش و ارزشیابی آموخته های یادگیرندگان می پردازد. (کریمی، ۱۳۸۰: ۴) به نظر می رسد که روانشناسی تربیتی مهم ترین سرمایه علمی برای تدریس، یادگیری، تربیت و یک رشته مستقل علمی است که در انجام کار دشوار و پیچیده ی تعلیم و تربیت به ما کمک می کند. روانشناسی تربیتی، زمینه سازی و روشننگری و هدایت عمل تربیتی را برای والدین و مربیان و معلمان فراهم می کند. (لطف آبادی، ۱۳۹۳: ۲۳)

در واقع می توان بیان کرد که این علم با به کارگیری معلومات حاصل از موضوعات و میدان های مورد مطالعه علوم دیگر، معلومات دیگری به وجود می آورد که در زمینه آموزش و مسائل آموزشی مورد استفاده قرار گیرد.

2-1-1 مؤلفه های تربیتی

مؤلفه های تربیتی را می توان به عنوان ابزاری برای دستیابی به اهداف روانشناسی تربیتی دانست. بی شک دانستن مؤلفه هایی که در اخلاق تربیت اجتماعی و دینی اهمیت دارد، می تواند درک درستی چگونگی فرایند تربیت فراهم آورد؛ و به منزله نقشه ی راه مربیان و متریان باشد. دانشمندان و فیلسوفان بسیاری از جمله افلاطون، فارابی، ریچارد رورتی و... به ارائه مؤلفه های تربیتی از دیدگاه های مختلف و با تأکید بر جنبه های مختلف تربیت پرداخته اند. در این مقاله به شماری از این مؤلفه های اخلاقی پرداخته شده است که علاوه بر پرداختن به آموزه های مورد توجه فیلسوفان و روانشناسان در فرهنگ دینی ما نیز جایگاه ویژه ای دارند. (مظفری و خادمی، ۱۳۹۶: ۳)

۲-۱ معرفی رولد دال

رولد دال در سال ۱۹۱۶ میلادی در ایالت ولز انگلستان از والدین نروژی متولد شد. قبل از این که در یک شرکت نفتی در آفریقا مشغول کار شود، تحصیلاتش را در انگلستان به پایان رساند. با شروع جنگ جهانی دوم به نیروی هوایی انگلستان پیوست. مدتی بعد در واشنگتن با سمت دستیار وابسته ی سیاسی نیروی هوایی به کار مشغول شد و از همان زمان به نوشتن داستان های کوتاه روی آورد که شهرت بسیاری برای او به همراه داشت. او را یکی از بزرگترین قصه گوینان قرن بیستم نامیده اند کتاب های او در بیش از دویست و پنجاه میلیون نسخه در سراسر جهان به فروش رسیده است.. او برای یک عمر فعالیت ادبی برای کودکان برنده ی جایزه ی *World Fantasy* شده است. از جمله آثار او میتوان به "جیمز و هلوی غول آسا"، "چارلی و کارخانه ی شکلات سازی"، "انگشت جادویی"، "چارلی و آسانسور شیشه ای"، "آقا روباه بی نظیر" "بدجنس ها"، "بی اف جی (غول بزرگ مهربان)"، "ماتیدا"، و "شعرهای مزخرف" و "جادوگرها" اشاره کرد. کتاب جادوگرها، برنده ی جایزه وایت برد در سال ۱۹۸۳ میلادی شد. رولد دال در نوامبر سال ۱۹۹۰ میلادی در سن هفتاد و چهار سالگی درگذشت..

۳-۱ خلاصه رمان جادوگرها

رمان جادوگرها همان طور که از نامش پیداست، داستانی درباره ی جادوگرها را روایت می کند. جادوگرها در این داستان از بچه ها و کودکان بیزار و متنفر هستند؛ به این خاطر که بویی متعفن و بسیار بد را از بدن آن ها استشمام می کنند که برایشان آزار دهنده است. آن ها خود را به شکل زنانی عادی و مهربان در می آورند و با کشاندن کودکان به سمت خود، آن ها را سر به نیست می کنند. آرزویشان این است که دنیا را از کودکان خالی کنند و در این کتاب تلاش خود را برای رسیدن به این هدف می کنند. قهرمان داستان یک پسر بچه انگلیسی نروژی تبار است که برای تعطیلات کریسمس، به همراه پدر و مادر خود، به نروژ می رود تا مادر بزرگش را ببیند. پدر و مادرش در یک حادثه رانندگی کشته می شوند و مادر بزرگش سرپرستی او را به عهده می گیرد. مادر بزرگ برای او داستان هایی از جادوگرها تعریف می کند. پس از مدتی پسر و مادر بزرگ طبق وصیت نامه پدرش به ناچار به انگلستان بازمی گردند. او در انگلستان از دام یک جادوگر فرار می کند. او و مادر بزرگش تصمیم می گیرند برای تعطیلات تابستان به نروژ سفر کنند اما بیماری سینه پهلوی مادر بزرگ آنها را از سفرشان به نروژ باز می دارد. آنها به ناچار عازم سفر جنوب انگلستان می شوند. اتفاقا هتلی که او و مادر بزرگ در آن مستقر می شوند، محل جلسه سالانه ی جادوگرها است. پسر بچه پس از ورود اتفاقی به مجمع جادوگران و دیدن یک سری اتفاقات عجیب توسط فرمول موش ساز جادوگر اعظم تبدیل به یک موش می شود. سرانجام او و مادر بزرگ به کمک هم، تمام جادوگرهای انگلستان را به موش تبدیل می کنند.

۴-۱ بررسی مؤلفه های تربیتی در رمان جادوگرها

۴-۱-۱ نکوهش دروغ گوئی

دروغ گوئی از نظر لغوی به معنای کتمان حقیقت است و بیان سخنی که واقعیت خارجی برای گوینده ندارد. فرد دروغ گو از طریق دروغ گفتن، ضعف های خود را می پوشاند و شنونده را گمراه می سازد. خود را از مجازات نجات می دهد و بدین وسیله توجه دیگران را به خود جلب می کند (سیلانیان طوسی، ۱۳۷۹: ۱۷۹).

دروغ بیان چیزی است که آن را خلاف حقیقت می دانیم و یا دروغ نوعی تحریف حقیقت به منظور فریفتن دیگران و یا گفتار و رفتاری است که با حقیقت مطابقت نداشته باشد. دروغ از جلوه های نادرستی و حقه بازی افراد است که ماهرانه یا ناشیانه از آن ها سر می زند و ماهیت آن یک سیر قهقراپی از شخصیت و نوعی عقب نشینی در جنبه فطری، احساسی، تفکر و رفتار است. (مظلومی، ۱۳۹۴: ۲)

به عقیده ی نویسنده ی این کتاب، افرادی که معتقد به ارزش های دینی هستند باید از دروغگویی اجتناب کنند و در این رمان، مادر بزرگ به عنوان یک فرد راستگو معرفی شده است.

من باور نمی کردم که مادر بزرگم بخواهد به من دروغ بگوید. او هر روز صبح به کلیسا می رفت و دعا می خواند. کسی که این کارها را انجام می دهد، هرگز دروغ نمی گوید. (دال، ۱۳۸۰: ۲۹)

۱-۴-۲ رعایت بهداشت فردی

بهداشت عبارت است از علم نگهداری سالمی و شامل همه عواملی است که در ایجاد زندگی سالم سهمی بر عهده دارند. (باقیانی مقدم و دیگران، ۱۳۸۴: ۶) از آن جا که آینده ی هر جامعه ای به سلامت کودکان ارتباط دارد و کودکان یکی از گروه های آسیب پذیر جامعه هستند و همچنین در فراگیری آموزش و انتقال آن به جامعه نقش به سزایی ایفا می نمایند. (توحیدی، ۱۳۸۸)

رولد دال نیز در کتاب جادوگرها این مسئله را مد نظر قرار داده و با تأکید بر حمام کردن و مسواک زدن، لزوم رعایت بهداشت فردی را یادآور می شود

من گفتم: «من دیگر هرگز حمام نخواهم کرد». مادر بزرگ گفت: «اوه، نه! این چه حرفی است!» (دال، ۱۳۸۴: ۲۵)

مادر بزرگ برای من یک مسواک کوچک درست کرده بود که دسته ی آن از چوب کبریت بود. او تعدادی از موهای برشش را هم درون آن فرو کرده بود. او می گفت: «ناباید بگذاری دندان هایت سوراخ شود؛ چون من نمی توانم یک موش را پیش دندان پزشک ببرم! اگر این کار را بکنم، او فکر می کند که من دیوانه شده ام.»

من گفتم: «خنده دار است، اما از وقتی موش شده ام، از مزه شیرینی و شکلات بدم می آید. به همین خاطر فکر نمی کنم که هیچ سوراخی توی دندان هایم به وجود آید.

مادر بزرگ گفت: «به هر حال، تو باید بعد از هر غذا، دندان هایت را مسواک بزنی.»

و من هم این کار را انجام می دادم. من هر شب هم قبل از این که به رختخواب بروم، خودم را درون یک وان می شستم. (همان: ۱۶۸)

۱-۴-۳ دعا کردن

دعا در لغت به معنای خواندن، درخواست انجام کار و حاجت خواستن است. انسان محتاج و نیازمند مطلق با خدای دانا و توانا و بی نیاز مطلق (بیابانی اسکویی، ۱۳۸۳: ۴۵) دعا در اصطلاح شرعی به معنای روی آوردن به خداوند و درخواست از او با خضوع و کرنش است. مکتب دعا، یک حرکت تربیتی مؤثر و مدرسه روحی تکامل و تربیتی والاست که سه حوزه شناختی، عاطفی و رفتاری را پوشش می دهد. در حوزه ی شناختی، تأثیر شگرفی در خداشناسی، خود شناسی و مسئولیت شناسی دارد. در حوزه ی عاطفی نیز موجب احساس آرامش، تقویت دلبستگی به خدا، بالا بردن احساس حرمت خود و رشد متعالی می گردد و در حوزه ی رفتاری، منشأ اصلاح و تغییر رفتار، خیر رسانی و شفاف بخشی است. از غفلت پیشگیری می کند و عامل پیدایش بصیرت و روشنایی در دل و تأثیر ناپذیری از وسوسه های شیطانی است. (سبحانی نیا، ۱۳۹۰: ۴۴)

انسان برای به دست آوردن کمالات مادی و معنوی خود و همچنین رفع گرفتاری و شداید در زندگی، نیازمند به نیرویی قوی تر و والاتر است. اگر شداید و مشکلات چنان باشند که تدابیر بشری نتواند آن ها را برطرف کند، انسان ها به طور ناخودگاه به طرف دعا در پیشگاه قدرت بی پایان حق روی آورده تا او را به راه خیر و سعادت رهنمون سازد.

دال در رمان جادوگرها، به لزوم توکل به خدا و دعا کردن هنگام مشکلات و سختی ها اشاره می کند.

مادر بزرگم جواب داد: «عزیزم! خوب گوش کن و هر چه را که می گویم، خوب به خاطر بسپار. بعد از آن هم امیدوار باش و دعا کن. (دال، ۱۳۸۰: ۱۳)

من کاملاً ساکت بودم و دعا می کردم. (همان: ۷۸)

دعا می کردم که آن ها هر چه زودتر بروند و شرشان را از سر من کم کنند. (همان: ۹۵)

در قسمتی از این کتاب نیز دعا به عنوان یکی از ارزش های دینی معرفی شده است:

من باور نمی کردم که مادر بزرگم بخواهد به من دروغ بگوید. او هر روز صبح به کلیسا می رفت و دعا می خواند. (همان: ۲۶)

۱-۴-۴ شکر گزاری از خداوند

شکر عبارت است از توجه به نعمت هایی که از سوی خدای متعال عطا شده است و تشکر و قدردانی دائمی که از طریق ذکر و به یاد خدا بودن به دست می آید. شکر جلوه های مختلفی دارد که یکی از مهم ترین آن توجه و قدردانی درونی و قلبی است. اظهار کلامی جلوه دیگر شکر گزاری است. قدردانی موجب می شود افراد با جنبه های مثبت محیط اجتماعی سازگار شوند و در نتیجه رضایت از زندگی بیشتری احساس می کنند. (علمی منش، ۱۳۹۶)

در رمان جادوگرها به مؤلفه ی شکرگزاری از خداوند تأکید فراوانی شده است و شخصیت های داستان در موقعیت های مختلف، خداوند متعال را به خاطر نعمت های مختلف شکر می کنند.

او نمی توانست برونو را پیدا کند. برونوی شیطان از روی میز پریده و در سوراخی پنهان شده بود. خدا را شکر کردم. (دال، ۱۳۸۰: ۹۱)

تو هنوز فکر، مغز و صدای خودت را داری و به همین خاطر باید خدا را شکر کرد. (همان: ۱۱۸)

آن جا را هم دودیدم تا به اتاق خودم رسیدم. خدا را شکر کردم که کسی آن طرف ها نبود. (همان: ۱۲۹)

[مادر بزرگ] فریاد زد: «اوه، عزیز من! خدا را شکر که تو سالمی!» (همان: ۱۲۹)

۱-۴-۵ دعوت به تشویق کردن کودکان

تشویق به معنی قدردانی، تشکر، تعریف، پاداش دادن و ابراز رضایت از رفتار فرد است. چون کوشش انسان، زاده و بازدهی رغبت و تمایل اوست و تشویق این رغبت و گرایش را تقویت می کند. حقیقتی که کاملاً قابل درک است این است که هر فرد انسان چه کودک باشد و چه بزرگسال انتظار دارد در برابر زحمتی که کشیده یا کار نیکی که کرده است با بی اعتنایی و بی توجهی دیگران مواجه نشود بلکه مورد تأیید قرار گیرد و دیگران از او قدردانی کنند. (ایل، ۱۳۶۵: ۹۳)

از نظر روانشناسان تشویق باعث تأمین رضایت خاطر و افزایش اعتماد به نفس می گردد. همچنین موجب شکوفایی استعداد های درونی و افزایش امید و دلگرمی به فعالیت ها شده و احساس ارزشمندی را تقویت می کند و از این طریق به تأمین نیازهای روانی می پردازد. انجام دادن رفتارهای مطلوب، نیازمند داشتن انگیزه های قوی و مؤثر است. انگیزه ها به دو نوع درونی و بیرونی تقسیم می شوند و به طور معمول، برای کودکانی که انگیزه های درونی جهت انجام دادن رفتار های خوب و مطلوب ندارند، تشویق می تواند یکی از روش های تربیتی مناسب باشد. در رمان جادوگرها نیز مادر بزرگ با تشویق های کلامی و تعریف و تمجید های به موقع و مناسب به نوه ی خود، در جهت افزایش اعتماد به نفس و شکوفایی استعداد های نوه ی خود گام می بردارد.

او [مادر بزرگ] با خوشحالی گفت: «چه فکری! عالی است! با شکوه است! تو یک نابغه هستی، عزیزم!» (دال، ۱۳۸۰: ۱۳۰)

[مادر بزرگ] گفت: «تو می توانی، حتماً می توانی. موفق باشی، عزیزم.» (همان: ۱۲۳)

مادر بزرگ: اوه، عزیزم! تو یک پسر زیرک و باهوش هستی. تو یک اعجوبه هستی! چه قدر زبلی! چه طور توانستی از آن اتاق وحشتناک فرار کنی؟ «(همان: ۱۳۰)

مادر بزرگ گفت: «خیلی خوب است. واقعا تو یک موش باهوش هستی.» (همان: ۱۳۹)

[مادر بزرگ] من را بلند کرد، روی دماغم را بوسید و گفت: «موفق باشی، عزیزم!» (همان: ۱۴۱)

۱-۴-۶ دوست داشتن و مهرورزی

هر جامعه ی انسانی هر چقدر هم که قانونمند باشد، اگر مهر و محبت در میان مردمانش نباشد، جامعه خشک و بی روح خواهد بود و مردم در عین قانونمندی از زندگی خود ناراضی هستند. (فرج الهی، ۱۳۳۸: ۴۴) پس آن چیزی که باعث رضایت بخشی مردم از دنیای پیرامون خود و اثر بخشی مردم در زندگی فردی و جمعی می شود مهرورزی، محبت، دوست داشتن و دوست داشته شدن است. رولد دال نیز در رمان جادوگرها از این مولفه غافل نبوده است و این موضوع را در روابط میان مادر بزرگ و قهرمان داستان به خوبی نشان داده است:

او [مادر بزرگ] گفت: «نخیر! من سعی می کنم که مطمئن شوم تو خوب متوجه شده ای و اشتباه نمی کنی؛ چون من تو را خیلی دوست دارم و می خواهم همراهم بمانی.» (دال، ۱۳۸۰: ۱۴)

گفتم: «من که اصلاً ناراحت نیستم. به نظر من، وقتی یک نفر وجود دارد که تو را دوست داشته باشد، دیگر مهم نیست که تو چه کسی هستی

و یا چگونه به نظر می رسی؟» (همان: ۱۷۲)

دال همچنین در قسمتی از کتاب این مسئله را یادآور می شود که جنگ و دشمنی میان انسان ها موجب شده است که آن ها یکدیگر را دوست نداشته باشند ولی در دنیای موش ها اینگونه نیست و آن ها علیه موش های دیگر نمی جنگند و قهرمان داستان از این که اکنون به موش تبدیل شده است اظهار خوشحالی می کند:

"مادربزرگ من یک انسان است . او به طور یقین من را ، هر طور و هر چیزی باشم ، دوست دارد. تازه! موش ها وقتی بزرگ می شوند، مجبور نیستند به جنگ بروند و علیه موش های دیگر بجنگند. موش ها همدیگر را دوست دارند؛ اما مردم همدیگر را دوست ندارند." (همان:۱۰۶)

نتیجه بحث

روان‌شناسی تربیتی را می‌توان علمی که موجب بهبود تربیت و وسیله‌ای برای رسیدن به کمال دانست. به همین سبب این موضوع همواره مورد توجه نظریه پردازان بوده است؛ نویسندگان نیز از توجه به موضوع تربیت غافل نبوده‌اند. به نظر می‌رسد یکی از نویسندگانی که در آثار خود به مولفه‌های تربیتی توجه کرده است، رولد دال است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد رمان جادوگرها با توجه به مؤلفه‌های تربیتی قابل بررسی است و مولفه‌هایی از جمله دعا کردن، نکوهش دروغ‌گویی، شکرگزاری از خداوند، دعوت به تشویق کردن کودکان، رعایت بهداشت فردی و دوست داشتن و مهرورزی در آن مشهود است. بیشترین بسامد به رعایت بهداشت فردی و دعوت به تشویق کردن کودکان اختصاص دارد و در مورد مولفه نکوهش دروغ گفتن کمترین شهود را می‌توان دید. پیشنهاد می‌شود با شناخت مؤلفه‌های تربیتی سایر آثار رولد دال به نقشه‌راهی برای آموزش و عمل به مؤلفه‌های تربیتی و اخلاقی دینی و اجتماعی زمان خود دست یابیم.

منابع

کتاب ها:

- باقیانی مقدم، محم حسین، مظلومی، سید سعید، شریفی راد، غلامرضا، مروتی، محمد علی (بی تا)، آموزش بهداشت ارتباطات و تکنولوژی آموزشی، تهران: انتشارات چراغ دانش با همکاری شبیم دانش
- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۹۱). روانشناسی تربیتی، تهران: ویرایش
- دال، رولد (۱۳۸۰). جادوگرها، مهناز داوودی، چاپ اول، تهران: سوره
- کریمی، یوسف (۱۳۸۰). روانشناسی تربیتی، تهران: ارسباران
- لطف آبادی، حسین (۱۳۹۳). روانشناسی تربیتی: تهران

مقالات:

- ایل، مصطفی (۱۳۶۵). «کاربرد روش های تشویق و تنبیه در تعلیم و تربیت»، مجله ی تعلیم و تربیت، شماره ۷ و ۸، صص ۸۷-۱۱۰
- علمی منش، نیلا (۱۳۹۶). «اثرات قدردانی و شکرگذاری از خداوند در زندگی»، دهمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایشگران مهر اشتیاق
- بیابانی اسکویی، محمد (۱۳۸۳). «دعا پیوند انسان با خدا»، نشریه سفینه، دوره ۲، شماره ۶، صص ۴۴-۵۷
- توحیدی، فریده، قربانی، مصطفی (۱۳۸۸). «بررسی تأثیر آموزش بهداشت فردی در پیشگیری از ابتلای مجدد به انگل های روده ای در دانش آموزان شهر گرگان»، فصلنامه دانش و تندرستی، دوره ۴، شماره ۲، صص ۱۵
- سبجانی نیا، محمد (۱۳۹۰). «آثار تربیتی و روانشناختی دعا»، مجله مطالعات فقه تربیتی، سال ششم، شماره ۱۵، صص ۴۴-۷۱
- سیلانیان طوسی، علی (۱۳۷۹). «بررسی عوامل مؤثر بر دروغگویی»، مجله تخصصی زبان و ادبیات دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد، دوره ۳۳، شماره ۲، صص ۱۷۹-۲۰۲
- علمی منش، نیلا (۱۳۹۶). «اثرات قدردانی و شکرگذاری از خداوند در زندگی»، دهمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایشگران مهر اشتیاق
- مظفری، سولماز، خادمی، سحر (۱۳۹۶). «بررسی مؤلفه های تربیتی- اخلاقی در آثار فریدون مشیری با تکیه بر اخلاق مداری جامعه معاصر و ترویج آن»، دومین کنگره بین المللی و سومین کنفرانس توانمندسازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران
- مظلومی، نیلوفر (۱۳۹۴). «دروغگویی و علل آن در کودکان»، کنفرانس بین المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، مؤسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ایلیا